

Проф. др Сретен ШКУЛЕТИЋ

МЕЂУНАРОДНА НАУЧНА САРАДЊА*

I – УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

На основу прикупљених расположивих података о томе шта је до сада рађено у овој области, какво је тренутно стање и, уколико има планова развоја, шта је планирано за наредни период, у оквиру теме су обрађене слjedeће цјелине:

- а) досадашње активности;
- б) постојеће стање;
- в) будући циљеви и како их остварити.

У току прикупљања и обраде расположивих података контактирали су одговорни из:

- Министарства просвјете и науке, као и из Сектора за науку,
- Ректората Универзитета Црне Горе,
- ЦАНУ,
- МИП-а,
- Министарства културе,
- ЗАМТЕС-а.

У првом дијелу теме су, као пресјек и кратка анализа постојећег стања, презентирани расположиви подаци о досадашњим активностима у овој области, уз евидентирање основних већих проблема који су се јављали у развоју ове дјелатности и који су пратили њен развој.

Главни акценат у припреми материјала за разматрање, а што је требало и да представља основни мотив за ширу и дубљу дискусију на скупу, стављен је на сагледавање и упознавање са могућности-

* Реферат по позиву.

ма које су тренутно расположиве у окружењу и које омогућавају интензивније активности у међународној научној сарадњи.

Такође су презентирани и основне сугестије о могућностима и начинима бржег и бољег укључивања у постојеће и планиране активности које окружење и шира међународна заједница спроводи или планира да спроведе, са циљем што скоријег бржег и бољег научноистраживачког повезивања како земаља региона, тако и земаља са простора Балкана са осталим свијетом.

На крају су сагледане и набројане основне могућности и начини едукације за припрему конкурисања за донације за научноистраживачку опрему и материјална средства, као и за израду међународних научноистраживачких пројеката.

II – ПРЕСЈЕК И КРАТКА АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА

У наредном тексту су, као пресјек и кратка анализа постојећег стања, презентирани прикупљени подаци о досадашњим активностима у овој области, уз евидентирање већих проблема које су субјекти ових активности навели као основне који су се јављали у развоју ове дјелатности, и који су пратили њен развој, као и начина којима се покушавало њихово рјешавања. Значајан проблем у презентирању ове материје био је у квантитету и квалитету расположивих података, као и у веома разноликом начину организовања, евиденције, вођења и праћења ових активности од стране различитих субјеката.

II 1. – Међународна сарадња Универзитета Црне Горе

Универзитет Црне Горе, директно или преко својих јединица, је остваривао и остварује сарадњу са многим научним и образовним институцијама у земљи и иностранству.

Сарадња са иностранством остварује се укључивањем у многе међународне универзитетске асоцијације и мреже, као и преко уговора (споразума) о директној сарадњи.

Универзитет Црне Горе је, између осталог, члан:

1. Европске асоцијације универзитета (European University Association – EUA),
2. UNESCO-CEPES-а,
3. Заједнице медитеранских универзитета (Community of Mediterranean Universities – CMU),

4. UNIADRION-a – Виртуелни универзитет јадранско-јонског басена,

5. Интеруниверзитетског центра Дубровник (Inter-University Centre Dubrovnik – IUC),

6. CIRCEOS-a (Centro Interuniversitario per la Ricerca e la Cooperazione con L'Europa Orientale e Sud-Orientale) – Интеруниверзитетски центар за истраживање и сарадњу са источном и југоисточном Европом,

7. Међународног мултимедијалног универзитета (International Multimedia University -IMU),

8. UNIMED – Unione delle Universita del Mediterraneo и др.

Међународна сарадња Универзитета се у прошлости одвијала на два нивоа. У почетку развоја, углавном на нивоу Универзитета као цјелине, а касније и на нивоу његових чланица.

Универзитет има потписане уговоре (споразуме) о научној и образовној сарадњи са (21):

- Универзитетом у Барију – Италија,
- Politecnico у Барију – Италија,
- Државним Универзитетом у Флориди – УСА,
- Московским државним универзитетом, Ломоносов – Русија,
- Универзитетом у Фођи – Италија,
- Универзитетом La Sapienza у Риму – Италија,
- Università degli Studi di Milano – Италија,
- Универзитетом у Ростову – Бјелорусија,
- Варшавским универзитетом – Пољска,
- Универзитетом у Тирани – Албанија,
- Универзитетом у Скадру – Албанија,
- Универзитетом у Карлсруеу – Њемачка,
- Универзитетом у Бремену – Њемачка,
- Fachhochschule Bonn-Rhein-Sieg, Њемачка.
- Универзитетом у Ослу – Норвешка,
- Универзитетом у Бергену – Норвешка,
- Универзитетом у Туру – Француска,
- Ecole Nationale Supérieure des Ingenieurs des Etudes et Techniques d'Armement ENSIETE – Brest, Француска,
- Универзитетом у Гранади – Шпанија,
- Charles Sturt University (CSU) NSW – Аустрија,
- Slovak University of Technology in Bratislava – Slovakia.

Универзитет у Барију, Италија. Први уговор о сарадњи са тада јединим Универзитетом у Барију потписан је 1976. године. Доса-

дашња веома успјешна сарадња одвијала се углавном у сљедећим областима: електротехника, машинство, пољопривреда, биологија мора, морско добро, италијански језик и сл. У овом периоду урађено је и више заједничких научноистраживачких пројеката, на основу чијих резултата су публиковани заједнички радови и реферати, а организовано је и неколико заједничких скупова и конференција.

На основу Споразума о сарадњи између Републике Црне Горе и Покрајине Пуља потписаног 26. 7. 1996. године у Подгорици, 25. 11. 1997. године потписан је иновирани и усаглашени Споразум о наставку научно-наставне сарадње између Универзитета Црне Горе и Универзитета у Барију, из кога су се издвојили технички факултети у Politecnica di Bari.

Новопотписаним Споразумом су предвиђени различити облици сарадње, почев од предавања и курсева, преко заједничких истраживачких програма, заједничког публиковања постигнутих резултата, организовања конференција, семинара, скупова, заједничких спортских и културних активности, побољшања комуникација између универзитета и њихово повезивање у јединствену мрежу, до заједничких студентских манифестација.

Тренутно се нешто интензивнија сарадња одвија преко програма размјене студената са Одсјека за италијански језик Филозофског факултета у Никшићу, који сваке године бораве на Универзитету у Барију. Користећи Споразум одређени број млађег наставног особља са Медицинског факултета у Подгорици провео је по неколико мјесеци на клиничкој пракси у Барију.

Политехника у Барију, Италија. Након раздвајања од Универзитета у Барију, потписан је и Споразум о сарадњи са Politecnico, које представља Универзитет техничких факултета. И у сарадњи са овим Универзитетом су постигнути запажени резултати.

Државни универзитет у Флориди, USA. Један од првих уговора о међународној сарадњи потписан је са Државним Универзитетом у Флориди (1976). Ова сарадња је у почетку била интензивна и корисна (размјена кадрова, специјализације, заједнички скупови, и сл.), али је у последње вријеме, због познатих околности, била потпуно обустављена. Недавно је покренута иницијатива о њеном обнављању.

Московски државни универзитет – Ломоносов, Москва, Русија. Универзитет Црне Горе има научну и академску сарадњу са Московским државним универзитетом од 1977. године. Постојећи уговор о сарадњи потписан је 1998. и недавно је обновљен. Уговором је обу-

хваћено двадесетак области из математике, физике, хемије, кибернетике, биологије, историје и филозофије. У досадашњем периоду одвијала се веома интензивна размјена наставног особља, студијских боравака, држања предавања, специјализација, постдипломских студија, израде магистарских и докторских теза, научних истраживања и писања уџбеника са подручја природно-математичких наука (прије свега: математике, физике, механике, геологије и биологије), као и размјена студената. Овај Уговор је био један од ријетких у којем друга страна није захтијевала стриктни реципроцитет, па је стога већи број наших истраживача искористио погодности које је он пружао.

Универзитет у Фођи, Италија. Уговор потписан децембра 2000. Управо су у току контакти о успостављању сарадње из друштвених наука и медицине.

Универзитет La Sapienza у Риму, Италија. Уговор је потписан децембра 2001. године. Неколико постдипломаца уписало је магистарске студије из Међународне политике и рјешавања конфликта и на студијама су у Риму.

Università degli Studi di Milano, Италија. Потписан је Уговор о сарадњи који се односи на пројекат „Магистарски студиј о руралном здрављу” уз подршку Италијанске мреже универзитета за здраву животну средину (Универзитети у Милану, Барију и Фођи), коју координира Универзитет у Милану. Договорено је да партнерски универзитети: Универзитет у Тирани, Београду и Универзитет Црне Горе обезбјеђују академско особље, стручњаке, медицинско особље у јадранско-јонско-балканској области за покретање ових магистарских студија у току академске 2002-2003. године.

Универзитет у Ростову, Бјелорусија. Са Ростовским државним универзитетом је потписан Уговор о сарадњи 1986. године. Сарадња се одвијала у области наставног процеса, фолклора и пољопривреде, као и у међусобним посјетама истраживача из ових области.

Универзитет у Варшави, Пољска. Уговор о сарадњи потписан је 2000. године. Главна област сарадње је формирање интердисциплинарних студија и истраживања. Одређени број студената из Црне Горе добило је стипендије за студирање на Универзитету у Варшави.

Универзитет у Тирани, Албанија. У првој, иницијалној фази, након потписивања првог Споразума о сарадњи (1979), ова сарадња је била успјешна. Након завршетка прве фазе, сарадња је била потпуно обустављена. Сада су у току активности за поновно успостављање ове сарадње.

Универзитет у Скадру, Албанија. Уговор о сарадњи је потписан 1994. године. Уз помоћ Њемачке ректорске конференције, у јесен 2001. започет је пројекат Интегрисани мониторинг Скадарског језера.

Универзитет у Карлсруеу, Њемачка. Универзитет је имао веома успјешне почетне контакте и студијске размјене са Универзитетом у Карлсруеу, који су у почетној фази дали значајне резултате. Први уговор, потписан 1984. г. предвиђао је разне видове усавршавања и студијских боравака, коришћење лабораторијске опреме, менторство нашим студентима, држање предавања, семинара и сл. И поред више успјешних посјета и два успјешна заједничка научна скупа, и ова сарадње је, нажалост, у посљедње вријеме у фази мировања. Постоји обострани интерес за обнављањем ове сарадње.

Универзитет примијењених наука – Бремен, Њемачка. Новембра 2001, Факултет за туризам и хотелијерство из Бремена, уз подршку DAAD-а, започео је пројекат за израду наставног плана и програма за Одсјек за туризам. У току академске 2001 – 2002. године одржане су четири радионице у Котору, а у јануару 2003. године још једна, такође у Котору.

Fachhochschule Bonn-Rhein-Sieg, Њемачка. Потписан је Уговор о сарадњи између Одсјека за компјутерске науке Универзитета примијењених наука Fachhochschule Bonn-Rhein-Sieg (FH), Њемачка и Електротехничког факултета Универзитета Црне Горе.

Универзитет у Ослу, Норвешка. Уговор о сарадњи између Универзитета Црне Горе и Центра за женске студије и студије рода Универзитета у Ослу потписан је у мају 2002. године. Пет истраживача са Универзитета Црне Горе укључено је у рад на пројекту: Друштво у транзицији – Улога жене и односи међу половима у Црној Гори. До сада је одржано неколико семинара и конференција у чијем раду су учествовали професори са Универзитета у Ослу. Од Универзитета у Ослу добијено је преко 100 књига за специјализовану библиотеку која је формирана на Правном факултету.

Универзитет у Туру, Француска. Уговор о сарадњи потписан је у фебруару 2003. Прије тога је постојала сарадња са Универзитетом у Туру углавном у области филологије. Уговором се предвиђа организовање заједничких студија и издавање заједничких диплома. Августа 2002. године 10 студената са Филозофског факултета у Никшићу провело је мјесец дана у Туру гдје су похађали курсеве француског језика. Ове године 6 студената економије, права и техничких наука боравило је мјесец дана на Универзитету у Туру и по-

хађало курсеве француског језика. Један професор са Универзитета у Туру ангажован је на Одсјеку за француски језик на Филозофском факултету у Никшићу.

Ecole National Supérieure des Ingenieurs des Etudes et Techniques d'Armement ENSIETE – Brest, Француска. Уговор потписан 6. октобра 2003.

Универзитет у Бергену – Норвешка, Универзитет у Гранади – Шпанија, Charles Strus University (CSU) NSW – Аустрија и Slovak University of Technology in Bratislava – Slovakia, су потписивањем споразума о сарадњи изразили интерес за том сарадњом, иако она до данас још није успостављена.

У оквиру међународне сарадње, Универзитет учествује и у следећим активностима:

Junior Faculty Development Program – JFDP. Програм финансиран од стране State Departmenta, САД. Циљ програма је да омогући наставном особљу са Универзитета Црне Горе да се кроз студијски боравак на неком од универзитета у САД-у стручно едукује и стекне нова искуства из методологије предавања која би по повратку имплементирали на матичном факултету. У оквиру овог програма ове године 6 наставника са Универзитета Црне Горе борави на универзитетима у САД.

Програм интегрисаних активности „*Пеликан*”. У јуну 2003. г. у ЗАМТЕС-у је са амбасадором Републике Француске у СЦГ потписан усаглашени Програм интегрисаних активности „*Пеликан*”. Циљ Програма је развијање научне и технолошке сарадње високог нивоа између одговарајућих института и лабораторија двије земље. Конкурс је отворен за све лабораторије или истраживачке тимове високошколских установа и истраживачких институција и укључује све области фундаменталних и примијењених наука (природне и друштвене науке).

Универзитет је имао, и даље има, веома успјешну сарадњу са иностраним фондацијама, које су помагале развој и унапређење међународне сарадње. То се односи прије свега на:

– Комисију за размјену у области просвјете између СФРЈ и САД (Фулбрајтов програм),

– IREX,

– Humbolt,

– SABRE фондација и сл.

Универзитет сада такође остварује значајну сарадњу и са:

- Савјетом Европе,
- UNESCO-ом,
- Фондом за отворено друштво,
- Америчким Савјетом за међународно образовање,
- Британским Савјетом,
- Њемачком ректорском Конференцијом,
- DAAD, Њемачка,
- Kultur Kontakt, Аустрија,
- Француски културни центар,
- WUS, Аустрија, и сл.

Међународна сарадња чланица Универзитета (без ТЕМПУС пројеката) се одвија преко:

– Музичке академије, Цетиње – 11 пројеката (БиХ, Украјина, Албанија, Русија, Бугарска и Шведска по један, Аустрија 2 и Њемачка 3).

– Металуршко-Технолошког факултета, Подгорица – 7 пројеката (Италија, Аустрија, Белгија, Грчка и Украјина по један и Енглеска 2).

– Факултета за туризам и хотелијерство, Котор – 7 пројеката (Пољска, Македонија, Енглеска, Швајцарска и Њемачка по један и Хрватска 2).

– Медицинског факултета, Подгорица – 6 пројеката (Норвешка, Њемачка, Канада, по један, Италија – 2 и заједнички пројекат са БиХ, Хрватска и Словенија).

– Правног факултета, Подгорица – 6 пројеката (САД, Јапан, Аустралија и Италија по 1 и Словенија 2).

– Електротехничког факултета, Подгорица – 5 пројеката (Италија, Њемачка и Енглеска по 1 и Кина 2).

– Машинског факултета, Подгорица – 3 пројекта (Француска 2 и САД 1).

– Економског факултета, Подгорица – један пројекат (Њемачка).

– Института за биологију мора, Котор – 7 пројеката (Италија – 3, Норвешка, Грчка, Русија и Кина 1),

– Биотехничког института, Подгорица – 2 пројекта (Норвешка).

II 2. ТЕМПУС – заједнички европски пројекти

Темпус програм представља дио програма CARDS, главног инструмента помоћи Европске заједнице процесу транзиције у балканским земљама.

Овај програм представља најзначајнији програм Европске уније за пружање помоћи земљама Централне и Источне Европе у спровођењу реформе високог образовања и остваривању већег утицаја на економски развој и јачање цивилног друштва. Садашња фаза програма, која је позната као Темпус III, обухвата период од 2000-2006. године и укључује земље југоисточне Европе, нове независне државе и медитеранске земље.

Активности којима Темпус пружа помоћ доприносе Процесу стабилизације и асоцијације као процесу који ће помоћи овим земљама на њиховом путу интеграције у европску заједницу.

Темпус је најбољи оквир за промовисање сарадње између универзитета балканских земаља као и за њихово повезивање са универзитетима у земљама Европске уније.

Сваке године кроз договоре између Европске комисије и Министарства образовања појединих земаља утврђују се Темпус приоритети за поједине земље. Главна карактеристика ових приоритета јесте њихова пуна усклађеност са CARDS политиком и принципима Болоњске декларације. На тај начин Темпус пружа значајну подршку напорима које руководства универзитета улажу да би се укључила у Болоњски процес тј. креирала *Јединствени европски простор високог образовања*.

У 2001. години, у оквиру ТЕМПУС-а у Црној Гори је одобрено сљедећих 6 (4 регионална и 2 национална) пројеката:

1. *Унапређење система квалитета у високом образовању (H)*, у коме као институције партнери учествују: Association of European Universities, Paris; Centre international d'Etudes Pedagogiques-CIEP, Sevres; University of Luton и University of Montenegro, а контрактор је Center international d'Etudes pedagogiques-CIEP, Sevres.

2. *Стандардизација наставних планова за електричне машине уз помоћ мултимедија*, у коме као институције партнери учествују: Politecnico di Torino, Torino; Technical University of Kosice, Kosice; University of Manchester, Institute of Science and Technology-UMIST, Manchester и University of Montenegro, а контрактор је University of Manchester, UMIST.

3. *Информационе и комуникационе технологије у здравству*, у коме као институције партнери учествују: Foundation for Research-Hellas, Iraklio; Kerckhoff Klinik, Bad Nauheim; Scuola Superiore di Universitari e di Perfezionamento, Pisa; University of Belgrade, Belgrade и University of Montenegro; University of Novi Sad, Novi Sad; Uni-

versity of Serb Sarajevo, School of Medicine, Srbinje; Alborg University, Alborg. Контрактор је Foundation for Research and Technology-Hellas, Institute of Computer Science.

4. *Унапређење квалитета наставе у југоисточној Европи*, у коме као институције партнери учествују: Bayerisches Staatministerium fur Unterricht und Kultus, Munchen; Friedrich-Alexander-Universität Nurnberg, Erlangen; IUFM d'Alsace, Strasbourg; Ministry of Education and Science, Tirana; Pedagogoschev Akademie des Bundes in Oberosterreich, Linz; Pedagogische Akademie des Bundes in Wien, Wien; University Equerem Cabej of Gjirokastre, Gjirokastre; University Alexander Xhuvani of Elbasani, Elbasani; University Džemal Bijedić of Mostar, Mostar; University Sts. Cyril and Methodius of Skopje, Pedagogical Faculty, Skopje; Faculty of Natural Science and Mathematics, Skopje, University Fan Noli of Korce, University Luigi of Shkodre, University of Banja Luka, Banja Luka; University of Bihać и University of Montenegro. Контрактор је Fridrich-Alexander-Universität Erlangen-Nurnberg, Erziehungswissenschaftliche Fakultät.

5. *Стварање европског простора високог образовања*, у коме као институције партнери учествују: Center for Advanced Legal Studies, Belgrade; Judicial Training Center of Montenegro, Podgorica; Ministry of Justice of the Republic of Montenegro, Podgorica; Ministry of Justice of the Republic of Serbia, Belgrade; National and Kapodistrian University of Athens, Athine; UNIADRION, Ravena; Universität de Jaen, Jaen; University of Belgrade, Belgrade; University of Montenegro, Podgorica; University of Zagreb, Zagreb; Università degli Studi di Bologna, Bologna. Контрактор је Università degli Studi di Bologna, Bologna, Faculty of Political Science.

6. *Изградња високошколске мреже с циљем унапређења менаџмента у БиХ и СЦГ*, у коме као институције партнери учествују: KMU-Institut fur Kompetenzbildung und Unternehmensentwicklung fur Mittelstand und Paderborn; Krl-Francenz-Universität Graz, Graz; University Džemal Bijedić of Mostar; University of Banja Luka; University of Belgrade; University of Kragujevac; University of Maribor; Faculty of Business and Economics, Maribor; University of Montenegro, Podgorica; University of Mostar; University of Niš; University of Novi Sad; University of Sarajevo, Faculty of Economics in Sarajevo; University of Tuzla; Universität-Paderborn. Контрактор је Universität-Gesamthochschule, Paderborn.

У 2002. години су одобрена још два пројекта:

1. *Развој модела менаџмента на Универзитету Црне Горе*, у коме као институције партнери учествују: Università degli Studi di Roma „La Sapienza”; Bolton Institute of Higher education, UK; University of Montenegro, Контрактор је Bolton Institute of Higher Education.

2. *Унапређење наставних планова и програма на основним студијама економије*, у коме као институције партнери учествују: University of Novi Sad; Faculte Universitaire des Sciences Agronomique de Gembloux, Belgium; Università degli Studi di Foggia, Italy; Wirtschaftsuniversitat Wien, Austria; University of Montenegro. Контрактор је Università degli Studi di Udine.

II. 3. Међународна сарадња преко Министарства иностраних послова

Министарство иностраних послова координира сарадњу са другим државама, међународним и регионалним организацијама. У склопу билатералне и мултилатералне сарадње иницирају се и промовишу пројекти и сарадња и прати учешће Црне Горе и реализација пројеката који се односе и на сарадњу у образовању и науци.

У области мултилатерале, то се односи на програме Унеска, Савјета Европе, те регионалних иницијатива (Јадранско-јонска иницијатива са посебном радном групом за образовање и интеруниверзитетску сарадњу, Пакт стабилности и сл.) и друге кроз које се обезбјеђује техничка, експертска и/или финансијска помоћ за реализацију започетих или будућих процеса у оквиру реформе образовања.

Поменуте активности се одвијају у тијесној сарадњи за институцијама првенствено задуженим за образовање и науку и међународну сарадњу, тј. Министарства просвјете и науке и ЗАМТЕС-а.

II 4. Међународна сарадња преко Министарства културе

Министарство културе и институције културе од посебног интереса за Републику изузетну пажњу поклањају међународној културној и научној сарадњи. У том смислу Министарство је остварило низ међународних контаката који се односе на презентацију црногорских културних пројеката у иностранству и страних пројеката у Црној Гори. Министарство културе настоји да јачањем међународних културних веза и размјеном програма утиче на унапријеђење културне праксе у свим доменима црногорске културе.

Посљедњих година 20-ог вијека међународна културно-научна сарадња Црне Горе одвијала се смањеним интензитетом због познате спољнополитичке изолације.

У томе раздобљу важне су слједеће активности на плану међународне културне сарадње:

– Реализација изложбе „Албанија у архивским документима” Државног архива Црне Горе и потписивање Споразума о културној сарадњи Црне Горе и Албаније (2001), као и

– Реализација међународног пројекта „Палеолит медитеранско-континенталне зоне у Црној Гори”, чији су носиоци Центар за археолошка истраживања Црне Горе и Антрополошки музеј Универзитета у Мичигену, који је у току.

Центар за археолошка истраживања Црне Горе планира научну сарадњу са Археолошким институтом у Тирани. Стручњаци Центра су били на стручном усавршавању у Грчкој и Француској.

Међународна сарадња се посебно интензивно и кроз дуги низ година остваривала са Државним радионицама за конзервацију споменика Пољске (ПКЗ), са сједиштем у Варшави, са Међународним центром за конзервацију и рестаурацију (ICROM) у Риму и са Свевруским умјетничко научним центром за рестаурацију из Москве.

Са Пољском и Москвом сарадња се одвијала на основама међусобно потписаних споразума и обухватала је размјену стручњака на бази реципроцитета, док је са ICROM-ом остваривана као међународна помоћ у стицању одређених специјализација и експертске помоћи.

Републички завод за заштиту споменика на Цетињу је у протеклом периоду остваривао пуну сарадњу са Унеском, а реализована је као помоћ Заводу у одговарајућој опреми и учешћем једног броја експерата у налажењу рјешења на отклањању посљедица од земљотреса. Сарадња са Unesco-ом одвијала се и преко Југословенске комисије за сарадњу са Unesco-ом.

Регионални завод за заштиту споменика у Котору је 2000. године потписао споразум са Варшавским универзитетом – Институтом за археологију „Novae”, о заједничком учешћу у археолошким истраживањима Рисна и већ двије године потписани споразум се реализује.

Завод у наредном периоду планира наставак и проширење сарадње на међународном плану са слједећим институцијама: Унеско, ICOMOS, ICCROM, GETYU Конзерваторски институт, Болоњски универзитет (Програм Јадранско-Јонска иницијатива).

Републички завод за заштиту природе у Подгорици је током прошле године реализовао сарадњу са сродним институцијама у Албанији, Словенији, Хрватској, Босни и Херцеговини и Македонији. Завод у наредном периоду планира наставак сарадње са низом међународних еколошких организација (EURONATUR, EOROPARK, ФЕДЕРАЦИЈА, и сл.).

II 5. Републички завод за међународну научну, просвјетно-културну и техничку сарадњу – ЗАМТЕС

Сарадња Црне Горе са иностранством у области науке, образовања, културе и техничке помоћи, одвија се на основу међудржавних споразума и програма, које потписују владе земаља учесница и међународних организација, затим на бази програма и протокола о непосредној сарадњи институција из ових области са иностраним партнерима, посредством невладиних организација и кроз ad hoc акције, које су посљедњих година у експанзији.

На основу Закона о државној управи ЗАМТЕС обавља послове који се односе на иницирање, програмирање, подстицање, реализацију, координацију и евиденцију међународне научне, просвјетно-културне и техничке сарадње Црне Горе са другим државама, регионалним заједницама и међународним организацијама.

У оквиру Сектора за међународну научну, просвјетно-културну и техничку сарадњу су Одјељења за међународну научно-техничку и за међународну просвјетно-културну сарадњу.

У Одјељењу за међународну научно-техничку сарадњу припремају се, координирају и реализују програми и пројекти из научне и техничке сарадње; иницира се и координира успостављање непосредне сарадње наших и иностраних институција и привредних организација; учествује се у изради мултилатералних и билатералних програма, на основу којих се реализују научноистраживачки и развојни пројекти у Републици, обавља се припрема кадрова за стручно усавршавање у иностранству у оквиру мултилатералних и билатералних програма, организују се међународни скупови, конференције и семинари. У овом одјељењу такође се израђују адекватне информације о научно-техничкој сарадњи за разне потребе, преводилачки и протоколарни послови, те програми боравака делегација и појединаца, који посредством Завода борава у Црној Гори.

У Одјељењу за просвјетно-културну сарадњу обављају се послови на прикупљању и селекцији предлога за мултилатералне и билатералне програме, који се посебно односе на: размјену стипендија за школовање, стручно и научно усавршавање, унапређивање наставе језика и књижевности (размјена лектора и предавача), међународну универзитетску сарадњу; размјену културних и умјетничких програма и организовање учешћа на међународним културним манифестацијама у Црној Гори и иностранству; размјену умјетника разних профила; сарадњу са одговарајућим иностраним институцијама на пословима заштите културне и природне баштине (Унеско, Савјет Европе, Јадранско-Јонска иницијатива); сарадњу архива и библиотека; учешће у реализацији заједничких програма са културно-информативним центрима у Црној Гори и програма наших културно-информативних представништава у иностранству; припрема и координација наступа представника институција културе и образовања из Црне Горе за учешће на међународним конференцијама, скуповима и семинарима.

У вријеме изолације СРЈ, суспендовано је више од 150 споразума на основу којих су се годинама успјешно реализовали ови видови међународне сарадње и тек однедавно интензивније се ради на њиховом обнављању, сада у нешто другачијој форми.

Научно-техничка сарадња са иностраним партнерима остварује се кроз сљедеће форме: експертске мисије и размјену, рад на истраживачким пројектима, групне и индивидуалне експертске мисије и размјену, студијске и специјалистичке боравке, размјену информација, публикација и техничке документације, организовање научних скупова, конференција, семинара, набавку опреме и др.

Научне институције из Црне Горе, прије неколико година, реализовале су око 200 међународних пројеката у разним областима, али актуелна збивања у друштву, као и недостатак финансијских средстава, најдиректније су се одразили на њихов статус и активности, те је овај број пројеката знатно редуциран. Умјесто партнерских односа на реципрочном принципу, сада се ове институције укључују у програме техничке помоћи, што их владе и међународне организације додјељују „земљама у транзицији”.

У области билатералне научне сарадње најзначајнији партнери су били: Француска, Њемачка, Италија, Словенија, Грчка, Кина, Јапан, Русија и земље бившег СССР-а.

Све више је изражен и интерес за укључивање у програме мултилатералне научне сарадње. Са међународним организацијама из систе-

ма OUN – UNDP, UNIDO, MAAE, FAO, WHO и WTO, као и са Европском унијом (Пакт стабилности, ETF, TEMPUS, ECPD, ICAMAS и сл) успостављени су многобројни контакти, реализовано је више пројеката и добијана су значајна средства техничке помоћи. У последње вријеме активност Завода на овом плану је знатно смањена.

Једна од најзначајнијих активности Завода је обезбјеђивање стипендија страних влада и фондација за усавршавање високообразованих кадрова из Црне Горе у иностранству. Стипендије се додјељују, сваке године, стручњацима из свих области, а трају од три до десет мјесеци. Поред ових стипендија, програмима су предвиђени и курсеви за учење страних језика.

II 6. Основни проблеми у реализацији досадашњих активности

Као најозбиљније проблеме са којима су се, у процесу припреме, договарања, координације и реализације међународне научне сарадње сретали, субјекти укључени у ову сарадњу истичу:

– веома дуги и, за ову сарадњу веома неповољни, период санкција међународне заједнице према нашој земљи и свим њеним институцијама (па и научноистраживачким),

– због овакве ситуације веома значајан одлив, прије свега високообразованих, кадрова са Универзитета и научноистраживачких институција,

– недовољна (или непостојећа) сарадња привреде (и њено веома лоше стање) и научноистраживачких институција,

– недостатак (недовољна/веома ограничена) средстава потребних за ове активности,

– застарјела и истрошена научноистраживачка опрема,

– непостојање мотива, нарочито ког млађих, за бављење научноистраживачким радом и интензивније укључивање у ове активности,

– недовољно јасно и прецизно дефинисан статус и обавезе субјеката који су укључени у ове активности, усљед чега је често долазило до некоординисаних акција и наступа и сл.

Неопходно је истаћи да је у овом периоду практично једини начин комуникације са међународним научним институцијама и истакнутим научницима у иностранству, био заснован на, на нашу срећу раније успостављеним, личним познанствима и контактима и одређеном разумијевању, како од стране појединаца тако и од стране неких институција. То је био и искључиви извор за набавку

стране научне литературе, зборника са скупова, чланака, радова и осталих научних информација.

Као позитиван примјер треба истаћи Заједницу медитеранских земаља (СМУ), која у читавом периоду трајања санкција није ни једног тренутка прекидала сарадњу са нашим Универзитетом, остварујући редовне и интензивне контакте и позивајући представника Универзитета да учествује у свим њеним активностима, као и у активностима Савјета Заједнице.

III РАСПОЛОЖИВЕ МОГУЋНОСТИ

Основни мотив у припреми и обради овог материјала је била жеља да он представља подстицај за ширу и дубљу дискусију на Скупу.

Стога је у њему главни акценат стављен на сагледавање и упознавање са могућностима које су тренутно расположиве у окружењу и које омогућавају даље активности за интензивнију и садржајнију међународну научну сарадњу.

Узимајући у обзир важност и изузетан значај међународне научне сарадње не само на развој науке и научне мисли већ и на развој општег стања у друштву, у априлу 2003. године, министар проsvјете и науке образовао је Савјет за међународну научну сарадњу. Основни задатак Савјета, као стручно-савјетодавног органа Министарства, су питања везана за утврђивање и вођење политике у међународној научној сарадњи из дјелокруга рада Министарства.

Као приоритетни правци и области сарадње, у којима би Црна Гора у блиској будућности могла значајније да партиципира, утврђена је сљедаћа листа програма, пројеката и активности, који се већ увелико одвијају у нашем окружењу, и у којима су учесници већ постигли значајне резултате:

- COST пројекти,
- UNESCO програми,
- VI Оквирни програм,
- Регионалне конференције о науци,
- Панел програми, програм EURECA, академска мрежа – GEANT пројекат,
- Централно Европска иницијатива – CEI програми,
- Темпус пројекти и сл.

За сарадњу у оквиру сваког од ових програма или пројеката одређени су Национални координатори, са основним задатком на са-

гледавању и упознавању могућности које су тренутно расположиве у окружењу и које омогућавају даље активности у међународној научној сарадњи. Њихов задатак је и да прикупе информације и иницирају, покрену и подстакну ову сарадњу, уз што је могуће брже укључивање појединих заинтересованих субјеката из Црне Горе.

И поред релативно кратког времена рада и доста неповољног периода за реализацију ових активности, резултати Националних координатора су већ видљиви, са израженом тенденцијом побољшања сарадње и активнијег укључења субјеката из Црне Горе у многобројне активности у окружењу.

У наредном тексту су дате основне кратке информације о постојању ових организација и њихових програма, активностима које се одвијају у оквиру њих, као и осврт на могућности сарадње у њима. Информације су сачињене са циљем да заинтересованим истраживачима са територије Црне Горе дају основне податке о постојању и раду ових организација, укажу на могућности и предности сарадње са њима и мотивишу их да своје научноистраживачке пројекте укључе у широк спектар научних пројеката који се одвијају у нашем ближем и даљем окружењу у оквиру њих.

III 1. Могућности сарадње у оквиру COST-a

Као што је многим истраживачима већ познато – COST је Европски програм сарадње у области научних и техничких истраживања (European cooperation in the field of scientific and technical research). Овај програм има своје пројекте који се зову акције. Акције су међународни пројекти у које су укључене институције из више земаља. Чланице COST-a су углавном земље Европске уније, међутим и остале европске државе се могу учланити у ову организацију. Србија и Црна Гора је чланица COST-a.

COST пружа финансијску подршку координацији на пројектима (радни састанци, кратке научне мисије, публикације и сл.). COST не финансира истраживања у оквиру појединачних пројеката. Сваки пројекат се финансира у оквиру националног истраживачког програма чланице и то је један од основних услова за укључивање у COST. Основна предност сарадње у оквиру COST-a је приступ научним резултатима свих учесника у оквиру једне акције. Имајући у виду да је за формирање једне акције потребно најмање пет учесника од којих најмање два морају бити из ЕУ, сваки учесник има при-

ступ научним информацијама остала четири учесника. Ова предност је од изузетног значаја за мале државе као што је Црна Гора.

COST је организован на тзв. „bottom-up” принципу. Окупљају се истраживачи у одређеној области се дефинисаним проблемом и траже се могућа рјешења. Европске земље сматрају учешће и рад у пројектима COST-а веома значајним, јер они представљају веома добру припрему и пут ка осталим пројектима и програмима који се финансирају из фондова ЕУ.

COST покрива широко поље истраживања. Посебно су актуелни проблеми везани за животну средину који су заједнички за велики број европских земаља (храна, вода, шуме, метеорологија, океанографија, информатика, транспорт, социјалне и хуманитарне науке и сл.).

COST лансира 30-40 нових акција сваке године. Постоји могућност формирања нове или укључивања у постојећу акцију. За мале земље као што је Црна Гора, најједноставнији начин је укључивање у постојеће акције, о којима се на сајту налазе сви потребни подаци. Заинтересовани за укључивање у неку од акција, треба да ступе у контакт са Управним одбором и руководиоцима из појединих земаља и да понуде сарадњу. Постоји велики број акција за чије је извођење неопходно укључивање свих земаља из неког региона. Имајући то у виду, свака понуда је добродошла ако иза ње стоји квалитетна истраживачка екипа и одговарајући национални интерес.

Процедуре разматрања и усвајања предлога су стриктно дефинисане и прописане. Након усвајања предлога потписује се тзв. Меморандум о разумијевању – MoU (Memorandum of Understanding), који потписује шеф мисије земље предлагача при ЕУ са предсједником COST-а.

Укључивање у одговарајућу акцију се може остварити у процесу њеног формирања или покренути поступак за њено формирање. То је могуће само ако постоји изузетно јака истраживачка екипа и знатна финансијска подршка уз изражени национални интерес.

Црна Гора тренутно не партиципира ни у једној Акцији у оквиру COST-а. Поједине (чак и мале земље Европе) партиципирају најмање у свакој трећој акцији. У великом броју акција партиципирају готово све чланице. Да би уопште дошло до сарадње у оквиру ове организације морају се оформити и финансирати научноистраживачки пројекти у оквиру Црне Горе и то у оним областима у којима се већ одвија истраживање у оквиру COST-а.

Министарство просвјете и науке треба да определијели одређена финансијска средства за финансирање пројеката који би се потенцијално могли укључити у COST у наредним годинама. Имајући у виду да је немогуће унапријед знати да ли ће неки од пројеката наћи своје мјесто у COST-у, у току прве године би требало пружити подршку најперспективнијим пројектима (према оцјени одговарајуће Комисије), а убудуће фаворизовати само оне пројекте који се укључе у COST. На тај начин би се омогућила ефикасна комуникација наших истраживача са својим колегама у Европи, приступ научним информацијама којим располажу сви партиципанти у оквиру неке акције, финансирање науке ради рјешавања актуелних проблема и практично укључивање у Европу у области научних истраживања.

III 2. Сарадња са UNESCO-ом

UNESCO је организација UN за промоцију и организовање сарадње у областима образовања, науке и културе (UN Educational, Scientific and Cultural Organization).

Сарадња са UNESCO-ом се одвија преко Сталне делегације СЦГ при UNESCO-у у Паризу и преко Комисије СЦГ за сарадњу са UNESCO-ом.

У посљедње вријеме ова сарадња се све чешће одвија и преко директних контаката Министарства просвјете и науке, МИП-а, Министарства културе, Универзитета и ЗАМТЕС-а, при чему се, и поред евидентних потешкоћа и проблема, може рећи да су ови контакти много ефикаснији и да већ дају конкретне и видљиве резултате.

Тренутно се у области науке реализују сљедећи пројекти:

– „UNESCO/HP пилот пројекат за ублажавање одлива кадрова” („Pilotin Solutions for Alleviating Brain Drain in Montenegro”),

– „UNESCO/OECD пројекат за израду упутстава за обезбјеђење квалитета у високом образовању које се стиче у иностранству” („Quality Provision in Cross-border Higher Education”) и

– UNESCO пројекат „Образовање за све” („Education for All – EFA”).

III 3. Шести оквирни програм – FP6

Шести оквирни програм – FP6, је програм финансијске подршке Европске Уније у области истраживања, технолошког развоја и иновација. Основни циљ FP6 је да се, кроз међународну научно-

технолошку и истраживачку сарадњу европских земаља, створи јединствени *Европски истраживачки простор – ERA*. Финансирају се искључиво заједнички пројекти више партнера из различитих земаља Европе. Доступност средствима је омогућена и истраживачима из земаља Западног Балкана.

FP 6 функционише преко система националних координатора (NCP), чије су основне функције:

- врше дистрибуцију и обезбјеђују проток информација и материјала, специфичног и општег карактера;

- учествују у организовању промотивних активности (семинари, презентације, конференције, брошуре, штампана и др. обавјештења, веб сајтове, сајмове и др);

- информишу кориснике о могућностима и модалитетима сарадње и инструментима за коришћење FP6, нарочито новинама (интегрисани пројекти – ИП), мреже изврности – NoE;

- упућују кориснике у административну процедуру и питања везана за уговарање (улога, одговорности, трошкови, права и обавезе саговорача, етичка правила и др.);

- помажу у тражењу партнера, кроз дистрибуцију позива за исказивање заинтересованости и за подношење предлога, кроз алатке као што су ГОРДИШ, сарадничке мреже и сл.;

- организују обуке за посебне циљне групе (SME, универзитети, стручне организације, жене у науци), и по посебним темама (аспекти уговарања, модалитети, области и др.).

NCP се формирају за сарадњу у сљедећим областима:

- геномика и биотехнологија у медицини,

- нанотехнологија, мултифункционални материјали и нови производни процеси,

- одрживи развој и екосистем, заштита од радиоактивног зрачења и управљање радиоактивним отпадом,

- технологије информатичког друштва,

- квалитет и сигурност хране,

- проблеми управљања у друштву заснованом на знању.

Црна Гора нема организован приступ у FP6, тако да тренутно није могуће конкурисати са предлозима заједничких пројеката. Постоје неке иницијативе и несинхронизоване активности везане за обуку потенцијалних националних координатора према NCP Аустрије. Такође, на листи за налажење партнера, нема захтјева за реализацију конкретних заједничких пројеката институција из Црне Горе.

III 4. Регионалне конференције

Иницијатива за ојачавање технолошког потенцијала у земљама региона западног Балкана почиње још 2000. године под покровитељством Европске уније кроз различите програмске моделе финансирања. Иницијатива коју је Европска унија преузела и разрађује преко модела функционисања регионалних конференција иде у смјеру успостављања или унапређивања инфраструктуре, људског потенцијала, развоја институција и промовисања адекватних структура за обезбјеђивање асистенције у свим научним активностима на регионалном нивоу.

Низ активности на конференцијама (Беч 2000, Париз 2001, Брисел 2001, Бон 2002, Букурешт 2002, Софија 2002, Дубровник 2002, Солун 2003) имале су за циљ промовисање стратегије кооперације и отворености у научној и технолошкој сарадњи базираној на претходним пројектима покренутим у оквиру Европске уније.

У овакав модел сарадње земље чланице улажу око 10-12% од око 750 милиона еура годишње.

На Министарској конференцији у Солуну јуна 2003. усвојена је политичка воља за финансирање сарадње Црне Горе са земљама западног Балкана и Акциони план за трогодишње разрађивање и имплементацију закључака у областима:

- истраживачке инфраструктуре,
- побољшања истраживачког кадровског потенцијала,
- формирање институција (institution building),
- промоција активности са позитивним регионалним утицајем.

Активности обухваћене Акционим планом („EU-Balkan Countries Action Plan in S&T”) се могу финансирати преко различитих механизма, а највише преко програма Specific Measures in Support of International cooperation (INCO) (2002-2006) у оквиру FP6, који се могу дефинисати као:

- Specific targeted research projects and coordination actions (STREP+CA),
- Specific Support Actions (SSA),
- INTAS.

У оквиру ових програма постоје приоритетне научне области за финансирање које се могу подвести под категорије:

- Интегрисаних пројеката,
- Мреже центара извршности,
- Мреже националних контакт тачака (contact points),
- Specific Targeted Research пројекти.

Сагласно закључку Министарске конференције за науку и развој, одржане у Солуну у јуну 2003. године, формирана је радна група која треба да испита садашњу ситуацију у овој области у земљама западног Балкана тј. њихове потребе и приоритете, и да идентификује могуће изворе и подршку финансирања имплементације донијетог Акционог плана који је направљен са циљем подршке овим земљама за брже укључивање у програме подршке Европске уније за науку и технолошки развој.

Црна Гора је имала прилику да на састанку Радне групе високих представника Европске уније и представника земаља западног Балкана, одржаном у Фиренци новембра 2003. представи три конкретна пројекта за које је заинтересован Универзитет Црне Горе. Ови пројекти, који укључују оснивање Center of Excellence на Универзитету ЦГ, као и подршку одговарајуће опреме, могли би се сврстати у сљедеће подгрупе:

- Initial project for Long-distance Learning at the University of Montenegro i

- Center of Materials Measurements and Data Analysis.

Битно је нагласити да Црна Гора може аплицирати на тематским јединицама у склопу домена „Земље Западног Балкана” FP6-INCO-WBC/SSA за који је тотални буџет за 2003. годину био шест милиона еура, као чланица конзорцијума са контрактором земљом чланицом, само у оквиру свог домена и Акционим планом дефинисаним приоритетним областима.

Активности које се планирају у будућности у које би се могла укључити и Црна Гора:

- имплементација пројеката ERA ERA – Европски Истраживачки Простор – West Balkan – FP6/INCO – контрактор Аустрија,

- имплементација „Mobility FP6 Accompanying Measure” – контрактор Аустрија,

- Joint RTD activities Decentralized Water Management,

- International Bureau of the BMBF Germany,

- Establishing a Scientific Information Network – SEEREN/SINSEE Activity,

- и друге, дате у усвојеном акционом плану.

III 5. Академска мрежа и пројекат GEANT

Националне истраживачке и образовне мреже (академска мрежа) су од великог значаја за државу не само због напредних интер-

нет могућности које су незамјенљиво оруђе у истраживању и образовању већ и због тога што искуства широм свијета указују да су развијене академске мреже главни предуслов иновација и увођења нових технологија и сервиса. Ово нарочито потпомаже развој индустрије и тржишта и утиче на укупни економски развој.

Управо из тог разлога међународна заједница је у оквиру пројекта SEEREN (истраживачка и образовна мрежа земаља југоисточне Европе) финансирала пројекат конекције наших мрежа са истраживачким центрима широм Европе. Тако је и Србија и Црна Гора добила прикључак на GEANT (10-гигабитну мрежу која повезује истраживачке центре у Европи). Сада је пред Владом и Универзитетом велик изазов да омогуће професорима, студентима и истраживачима у земљи да у потпуности искористе могућности које нуди SEEREN унапређујући своју мрежу.

Међународна заједница такође у оквиру TEPENA асоцијације (Trans European Reaserch and Education Network Assosiation) нуди помоћ и савјете владама, фондовима и НРЕН организацијама широм Европе у циљу унапређења националних мрежа.

На нивоу Србије и Црне Горе формирано је јединствено тијело (AMREY) које су међународне институције препознали као носиоце посла везаног за прикључење наше мреже на GEANT.

III 6. Централноевропска иницијатива – CEI програми

И у оквиру CEI постоје знатне могућности за укључење у заједничке научноистраживачке активности и пројекта које се организују на подручју Централне Европе. Међутим, и поред покушаја да макар добијемо праве и правовремене информације, ове могућности су углавном остале неискоришћене.

III 7. ТЕМПУС пројекти

У оквиру циклуса ТЕМПУС III, који је предвиђен да траје до краја 2006. отворена је нова могућност сарадње, намијењена да у кратком року ријеша конкретна питања у спровођењу реформе високог образовања. Максимум трајања оваквих пројеката је до годину дана. У оквиру Структурних и комплементарних мјера (Structural and Complementary Mesures) постоје три типа активности:

1. *Information and dissemination activities* (пројекти за информисање, намијењени организовању семинара, конференција и издавању информативног материјала који доприноси остваривању Темпус циљева),

2. *Training projects* (пројекти за усавршавање, намијењени организовању и учествовању на обукама и радионицама ради развијања специфичних вјештина потребних за планирање, припремање и спровођење реформе,

3. *Pilot projects* – пилот пројекти, намијењени развијању способности за стратешко планирање и институционални развој. Подстиче се стварање регионалних мрежа које се баве актуелним проблемима на подручју високог образовања, као што је систем квалитета, ECTS, наставна методологија.

Постоје два рока годишње за пријаву ове врсте пројеката, 15. октобар и 15. фебруар. У октобру 2003. г. Црна Гора није пријавила ниједан пројекат, а у фебруару 2004. су пријављена два пројекта:

- пилот пројекат који се односи на увођење ECTS-а, и
- пројекат за организовање конференције око реформе наставних планова и програма.

У априлу 2004. био је отворен посебан рок за пријаву ове врсте пројеката, тзв. Bologna call у оквиру програма Tempus-Socrates. Пројекти су били намијењени оснивању тимова Болоња промотера, унапређења и развоја ENIC центара, пројектима који се тичу система квалитета и др.

У оквиру Bologna call-а, Министарства образовања и науке су једина могла да пријављују ове врсте пројеката, чије трајање је предвиђено у распону од јула 2004. до децембра 2005.

Министарство просвјете и науке Црне Горе пријавило је два пројекта, један за ENIC а друго за Болоња промотере.

Према расположивим информацијама планира се да се програм TEMPUS продужи до 2013. године, када ће се обим активности ових програма проширити и укључити и стручно образовање.

IV МОГУЋНОСТИ БРЖЕГ И БОЉЕГ УКЉУЧИВАЊА У ПОСТОЈЕЋЕ И ПЛАНИРАНЕ АКТИВНОСТИ

Очигледно је да у склопу многобројних међународних организација и институција које постоје у ужем и ширем окружењу а које се баве промоцијом, подстицањем, подршком, организовањем и фи-

нансирањем међународне научне сарадње, постоје многобројне, постојеће и планиране активности, у које се могу укључити и институције и истраживачи из Црне Горе.

Међутим, за веће и дјелотворније укључење у активности које окружење и шира међународна заједница спроводи или планира да спроведе, прије свега са циљем што скоријег бржег и бољег научно-истраживачког повезивања земаља региона и земаља са простора Балкана са осталим свијетом, није довољно само имати жељу и добру вољу.

За то је ипак потребно и знатно веће, активније и одлучније перманентно ангажовање одговарајућих институција и заинтересованих појединаца.

Прије свега, у нашој средини треба знатно више пажње посветити бољој едукацији комплетних младих нараштаја у области свјетски признатих језика, првенствено енглеског језика.

За остварење почетних комуникација у било којој области људске дјелатности и било какве озбиљније контакте, основни, али не и довољни, међутим врло важан, услов, јесте добро познавање језика земаља са којима се жели успоставити сарадња и радити на било каквим заједничким научним активностима.

Овом питању, као потребном и врло важном услову, треба посветити много више пажње и треба му много озбиљније прићи него до сада.

Међународне институције из ове области нуде многобројне облике сарадње, али уз стриктно прописану процедуру, аплицирања за донације и спровођења свих преузетих обавеза.

За могућност приступања било којој од активности, поред правовремених информација о њиховом постојању, неопходно је и велико предзнање, како уопште приступити расположивим фондовима и како успјешно припремити потребну документацију и испунити многобројне формуларе.

За ваљану припрему потребне конкурсне документације неопходно је што прије организовати различите облике едукације (семинаре, workshop-ове и сл.) потенцијалних корисника ових фондова и средстава.

Поред упознавања са начинима припреме потребне документације, неопходно би било организовати и разне облике едукације за припрему и реализацију предложених пројеката и других облика активности.

Као веома корисно искуство, које је у окружењу већ дало позитивне резултате, и у нашој средини би требало користити постојање фондова који финансирају припремне радње и едукацију за пријављивање и израду међународних научноистраживачких пројеката код разних међународних донаторских организација (у трајању до једне године).

Сличну обуку би требало спровести и за припрему конкурисања за донације за научноистраживачку опрему и материјална средства.

Требало би користити све расположиве могућности и прилике за укључивање наших институција и појединаца у рад на постојећим и планираним пројектима.

Неопходно је укључивање представника научноистраживачких институција из Црне Горе у рад органа постојећих и планираних међународних научноистраживачких институција и организација, и стално и активно присуство међународним скуповима и сједницама.

Тиме би, поред правовременог посједовања релевантних информација о дешавањима и плановима у окружењу, било могуће и упознавање окружења са постојањем наших институција, са њиховим расположивим потенцијалима и могућностима, као и са нашим потребама и захтјевима.

Очигледно је да постојећи начин организовања, координације и функционисања институција које се баве научноистраживачким активностима није оптималан и не даје увијек жељене резултате.

Није само проблем у постојању бројних субјеката који се баве овом дјелатношћу, јер би у оптималној организацији за све субјекте било довољно мјеста, посла и простора за дјеловање. Проблем је прије свега у непостојању довољно потребне координације и правовремене информисаности о постојећим и планираним активностима, као и у просторној, материјалној и техничкој опремљености ових институција.

Један од начина за добијање ефикасније и рационалније организације за међународну научну сарадњу би могао бити и конкурисање код потенцијалних донатора за обезбјеђење средстава за израду пројекта будуће организације (*institution building*), за који постоји њихова заинтересованост, а евидентна је и наша потреба.

Овај пројекат би омогућио не само организационо и кадровско, већ и просторно, материјално и техничко опремање и конституисање ефикасне и рационалне институције/а, која/е би, узимајући у обзир расположиве могућности и многобројне планиране активности

међународне заједнице у овој области, могла врло брзо да да конкретне, корисне и примјењљиве резултате, корисне за брже и боље научноистраживачко повезивање Црне Горе са земљама региона, Европе и свијета.

Одређени број информација неопходан заинтересованим за боље упознавање расположивих институција које нуде пројекте и друге облике научне сарадње, као и њиховим постојећим и планираним активностима, могу се наћи на њиховим сајтовима, од којих су неки и овдје наведени:

<http://cost.cordis.lu>
<http://cost.cordis.lu/fp6>
<http://unesco.org>
<http://unesco.org/education>
<http://unesco.org/iau>
<http://tempusscg.iau>
<http://etf.eu.int/tempus.nsf>
<http://cepes.ro>
<http://oecd.org>
<http://www.mpin.cg.yu>
<http://www.ucg.cg.ac.yu>
<http://www.vlada.cg.yu/zamtes>

Prof. Sreten ŠKULETIĆ, PhD

INTERNATIONAL SCIENTIFIC COOPERATION (CONDITIONS, POSSIBILITIES, ORGANISATION)

Summary

This theme has included the following elements:

- a) Former activities,
- b) Current situation,
- c) Future objectives and way of implementing them.

The work has been initiated in order to obtain data about the activities that have been implemented so far in this field, what is the current situation and, if there are some development plans, what are they for the future period.

The contacts have been made with the competent persons from:

- The Ministry of Education and Science, as well as from its Sector for Science,
- The University President's Office,

- The Republican Agency for International Scientific, Educational, Cultural and Technical Cooperation,
- The Ministry of Culture, and
- The Ministry of Foreign Affairs.

Presently the activities are focused on collecting and treatment of data.

It has been foreseen to make a survey and a short analysis of the existing situation following the presentation of available data on former activities in this field, getting acquainted with the problems which have emerged or which have been present in this development, as well as of the ways of their solving.

The main accent in preparation of the material to be considered, what will be the basic motive for the discussion on the Meeting, will be put on observing and getting acquainted with the possibilities currently available in the surrounding and which provide for further activities in international scientific cooperation.

The suggestions will also be prepared about the ways and possibilities of quicker and better inclusion in the existing and planned activities implemented or planned to be implemented by the surrounding and wider international community with the objective of sooner and better scientific research connection of the countries of the region and the Balkan countries with the rest of the world.

There will be observed the possibilities and ways of educating for preparing the applications for the donations of the equipment and resources as well as for the elaboration of international scientific research projects.